DOI: https://doi.org/10.59295/DIA.2023.2.02
CZU: 81-051(478)
Orcid ID: 0000-0002-4326-6744

PORTRET DE MAGISTRU: EUGENIU COȘERIU

Elena UNGUREANU

Doctor habilitat în filologie, conferențiar cercetător, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu", Chișinău.

Domenii de cercetare: gramatică, ortografie, stilistică și poetică, limbajul Internetului, lingvosemiotica hypertextului.

Publicații: *Dicționar ortografic școlar. Cu elemente de punctuație* (coautor, 2007, 2010); *Dincolo de text: hypertextul* (2014), *Dicționar tematic ilustrat* (2014), *Cuvinte și linkuri* (2017); *Știința Deschisă în Republica Moldova* (coautor, 2018, 2022); *Nicolae Mătcaș: Risipă și măsură. Biobibliografie* (2020); *Oameni ai cuvântului* (2020); *Maria Cosniceanu: În slujba numelui corect. Biobibliografie* (2021) etc.

Portret de magistru: Eugeniu Coșeriu

Rezumat. Coșeriu a abordat domeniul lingvisticii dintr-o perspectivă a universalității, lucru pe care puțini dintre lingviști l-au putut realiza de-a lungul vieții. Perspectiva se datorează libertății de gândire a reputatului lingvist de origine basarabeană, cunoașterii de către Coșeriu a limbilor clasice, viziunii sale globale asupra limbajului și situării acestuia în centrul disciplinelor despre om. Cu o bună școală încă de acasă (este absolventul renumitului Liceu de Băieți „Ion Creangă" de la Bălți), aceste calități ale distinsului om de litere s-au cimentat și s-au afirmat în Italia, Uruguay sau Germania, locuri din străinătate unde a profesat și a adâncit cercetări importante, care nu și-au pierdut actualitatea; dimpotrivă, a căror valoare sporește cu anii, Coșeriu fiind mai curând un lingvist al viitorului decât al prezentului. Conceptul coșerian de *lingvistică integrală* tratează disciplina ca pe o știință a culturii, situând *vorbirea* înaintea *limbii*, cea dintâi fiind mult mai amplă și mai complexă. Anume polemica celebră cu Saussure i-a permis lui Coșeriu să instituie și să fundamenteze triada *limbă – vorbire – normă*, pe care a ilustrat-o exemplar cu ajutorul limbilor europene, dar și cu analize subtile ale limbii române. Revenirea la baștină l-a determinat să sprijine activ lupta conaționalilor pentru triumful adevărului științific în ceea ce privește denumirea corectă a limbii vorbite de moldoveni: limba română pentru întreg spațiul carpato-danubiano-nistrean. Centenarul Coșeriu a adus în atenția filologilor datoria studierii în profunzime a operei, traducerii în limbi de circulație și nu în ultimul rând editarea operei integrale a lui Coșeriu.

Cuvinte-cheie: Eugeniu Coșeriu, lingvistică integrală, limba română, centenarul Coșeriu, testamentul lui Coșeriu, integrala Coșeriu.

Master's Portrait: Eugeniu Coșeriu

Abstract. Coșeriu approached the field of linguistics from a perspective of universality, something that few linguists could achieve in their lifetime. The perspective is due to the freedom of thought of the renowned linguist of Bessarabian origin, Coșeriu's knowledge of classical languages, his global vision of language and its location at the center of human disciplines. With a good school at home (he is a graduate of the famous high school for boys "Ion Creangă" from Bălți), these qualities of the distinguished man of letters were cemented and asserted in Italy, Uruguay or Germany, places abroad where he practiced and deepened important research, which has not lost its relevance; on the contrary, whose value increases with the years. Coșeriu being rather a linguist of the future than of the present. The Cosherian concept of integral linguistics treats the discipline as a science of culture, placing speech before language, the former being much broader and more complex. Namely, the famous polemic with Saussure allowed Coșeriu to establish and substantiate the triad language – speech – norm, which he exemplarily illustrated with the help of European languages, but also with subtle analyzes of the Romanian language. The return to his homeland led him to actively support the fight of his compatriots for the triumph of scientific truth regarding the correct name of the language spoken by Moldovans: the Romanian language for the entire Carpatho-Danubian-Dniester space. The Coșeriu centenary brought to the attention of philologists the duty of studying the work in depth, translating it into popular languages, and last but not least, editing Coșeriu's complete work.

Keywords: Eugeniu Coșeriu, integral linguistics, Romanian language, the Coșeriu centenary, Coșeriu's testament, the integral Coșeriu.

Traseul / plecarea lui Coșeriu

În anul 2021, la 27 iulie s-au împlinit 100 de ani de la nașterea uneia dintre cele mai importante personalități (de geniu!) pe care Basarabia le-a dat lumii – Eugeniu Coșeriu. Lingvistul Coșeriu face parte din categoria polimaților, adică a acelor *uomo universale*, cum erau altădată Aristotel, Leonardo da Vinci sau Humboldt, care au excelat în mai multe domenii. Dar Coșeriu a excelat nu în sens renascentist, ci în sensul situării domeniului de cercetare (adică a limbajului) în perspectivă universală și în strânsă legătură cu toate domeniile cunoașterii [1, p. 8]. Nu în zadar, Magistrul (care în lingvistică a fost și rămâne Magistral) spunea că întreg universul poate fi văzut într-o scoică. Într-un studiu biografic dedicat Profesorului, Gheorghe Popa face următoarea remarcă: „nu a existat, nu există și bănuim că nu va exista în timpul apropiat vreun lingvist cu o biografie mai incitantă, cu un destin mai agitat, cu hobby-uri incompatibile, în aparență, cu statutul unui creator de geniu, cu idei și reflecții superioare celor «revoluționare» decât cele ale prof. Eugeniu Coșeriu" [2, p. 9].

Nu e deloc simplu a reconstitui figura unui om care a cunoscut/văzut lumea, studiind numeroase limbi și întrebându-se/răspunzând cu privire la esența limbajului. „Român prin naștere, italian prin formație, german prin rezidență la maturitate, romanist pe viață, dar cu inimă de spaniol sau mai degrabă de «hispanic»" [3, p. 307], Coșeriu a avut un destin impregnat de universalitate, atât al timpului, cât și al spațiului. Iată punctele geografice cheie ale biografiei intelectuale a lui Coșeriu: Basarabia – România – Uruguay – Germania. Traseul lui Coșeriu este comparat de discipoli „cu cel al împăratului Traian care pleacă de la Roma, cucerește Arabia și apoi Dacia. (...) Coșeriu realizează un drum în sens invers: pleacă din Dacia, merge în Italia, studiază la Roma, se «romanizează», pleacă la Montevideo de unde privește întreaga Romania (spațiul geografic și lingvistic în care se vorbesc limbile romanice); se transferă apoi în Germania, unde grație muncii sale merită titlul de Germanicus... De aceea (...) Eugeniu Coșeriu ar putea fi numit un Traian al Literelor secolului XX" (afirmație a lui B.G. Hernández) [4, p. 81]. Așadar, 10 ani prin Europa (1940–1949), apoi 14 ani în America de Sud (1950–1963), apoi revenit și rămas în Europa, iar în ultimul deceniu – vizitând periodic dulcea și mult frământata Basarabie, unde s-a născut.

În studiul *Omul și limbajul său*, lingvistul care avea o misiune de realizat în ceea ce privește domeniul său de investigație, spunea, cu un fel de tristețe: „Despre limbaj s-a spus, în realitate, aproape tot ceea ce era de spus. Dar s-au spus, de asemenea, și continuă să se spună multe lucruri – chiar prea multe – care ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi spus" [5, p. 133]. De aici și căutările sale, de o grandoare pe care cei mai mulți nu o pătrund sau le este foarte greu să o înțeleagă. De altfel, deși era conștient de valoarea sa, Coșeriu era totuși destul de modest în ceea ce privește calificativele care i s-au dat, de genul: *prinț, rege, colos, titan, gigant, marele, model, legendă, Cezar, Luceafăr, Aristotel, Copernic, Traian, lingvistul numărul 1 al contemporaneității,* dar și *guru, maestru spiritual modern, om-orchestră* etc. „Cine nu cunoaște și alți lingviști nu poate să spună despre mine că sunt marele lingvist. Numai într-un singur caz accept toate aceste laude, și anume în cazul nefericitei Basarabii, fiindcă acolo am devenit un simbol de luptă națională. Acolo nu pot, în consecință, să îmi permit să spun nu mai exagerați în privința mea, lăsați-mă în pace cu asta... Pentru ei am devenit o armă, și eu înțeleg că este datoria mea să servesc *ca armă* și *ca simbol* acestui nefericit popor" [6, p. 18]. Cu alura de simbol, nu este greu să fie zeificat, mult mai dificilă este cunoașterea operei lui Coșeriu, de care se pot apropia nu prea mulți, chiar dacă opera sa este extrem de deschisă și generoasă. În acest sens, prof. Eugeniu Munteanu declara că trebuie evitate „tentațiile «idolatre» și exclusiviste, căci coșerianismul nu este o «credință» și nici o castă" [7, p. 298]. Este o știință amplă, complexă și de durată.

Trecem rapid peste Liceul de la Bălți, peste Universitatea din Iași, Facultatea de Litere și Filosofie, 1939-1940), peste cele din Roma (1940–1944), Padova (1944–1948) și Milano (1945–1949), care au lăsat urme de neuitat în

Eugeniu Coșeriu: Bălți – Iași – Roma – Tübingen – Chișinău.

biografia viitorului lingvist (aici a învățat limbile clasice și și-a susținut cu brio doctoratele).

Însă locul cel mai îndepărtat de baștină care l-a făcut cu adevărat celebru pe Coșeriu este Montevideo din Uruguay (America Latină). Se întâmpla această schimbare de traseu în îndepărtatul 1950, când pleacă, cu invitație din partea consulului Uruguayului, la Universitatea din Montevideo, unde întemeiază prima Catedră (Departament) de Lingvistică, dar și prima Bibliotecă de specialitate. Acceptă calitatea de profesor de lingvistică generală și indo-europeană, susținând concomitent cursuri de lingvistică generală, lingvistică romanică și lingvistică spaniolă la Instituto de Profesores din capitala Uruguayului (1951–1963). Anume aici, la alt capăt al lumii, tânărul Coșeriu a simțit o acută nevoie de afirmare, dar și o libertate totală a gândirii. Timp de doar un deceniu scrie cele mai importante cărți ale vieții, care au făcut carieră și revoluție în domeniu!, tulburând apele structuralismului încetățenit în lumea lingvistică: *Sistema, norma y habla* (1952); *Forma y sustancia en los sonidos del lenguaje* (1954); *La geografía lingüística* (1956); *Logicismo y antilogicismo en la gramática* (1957); *Sincronía, diacronía e historia* (1958).

E cazul să invocăm aici celebra lucrare scrisă la Montevideo, „atât de timpuriu magistrală" [8, p. 10]: *Introducere în lingvistică* (1951), carte recomandată până la ora actuală ca una fundamentală pentru toți viitorii filologi. „După 30 de ani ea (cartea – *n.n.*) își păstrează întreaga sa valoare, fapt singular în epoca noastră, înclinată spre improvizații și spre rectificările sau eliminările rezultate drept consecință" [9, p. 9].

Prezența lui Coșeriu

Irizațiile doctrinei sale în întreaga lingvistică l-au propulsat către lumea germanică, cu un mediu propice pentru idei, mult mai așezată și cu mijloace incomparabil mai performante de cercetare. În 1963 pleacă din Montevideo și se stabilește cu traiul în Tübingen, Germania, fiind titularizat ca profesor de filologie romanică și lingvistică generală la Universitatea din localitate, unde a activat până la sfârșitul vieții și unde își află locul de veci. Având un cult aparte pentru

Ediția spaniolă (Madrid: Credos, 1951) și ediția românească a volumului *Introducere în lingvistică* (Cluj: *Echinox*, 1995).

„poporul cu tradiții cărturărești de excepție, receptiv la tot ce înseamnă inovație în știință, cultură și tehnică” [10, p. 10], Tübingenul este, de fapt, orașul țării în care s-a putut manifesta plenar. Aici a reușit, cu experiența din spate, să creeze o școală lingvistică de cel mai înalt calibru.

Cu o memorie uluitoare, cu lecturi din antici și contemporani, în limbi clasice și limbi moderne, Coșeriu se vede nevoit să revadă radical teoriile care au circulat în domeniul lingvisticii multă vreme. Întreaga teorie coșeriană, unitară, logică și profund fundamentată, se numește, la ora actuală, *lingvistică integrală* (deși denumirea nu-i aparține, o astfel de lingvistică fiind, de fapt, un ideal pe care l-au râvnit toți marii lingviști). În lingvistica integrală ar trebui, pe de o parte, să fie dezvoltat ceea ce Saussure nu a dezvoltat, și anume *o lingvistică integrală a vorbirii* și, în același timp, de o *lingvistică a textului*, pe care nu o prevăzuse Saussure. „În plus, avem nevoie de o lingvistică care să ne spună care este contribuția cunoașterii lucrurilor pentru structurarea și interpretarea vorbirii; de o lingvistică a metalimbajului; de o lingvistică a *discursului repetat*; de o lingvistică a variației” [11, p. 242-243].

Coșeriu e primul care, polemizând cu Saussure, a instituit și a fundamentat triada limbă – vorbire – normă. Infiltrând conceptul de *normă* în această triadă, Coșeriu avea să remarce: „cu privire la *limbă* și *vorbire*, am constatat că NU pot fi separate una de alta și că limba (...) este *tehnica istorică a vorbirii*, și că, pe lângă această tehnică, istorică, există o *tehnică a vorbirii în general* și o *tehnică a construirii textelor*. Iar cât privește tehnica vorbirii în sens istoric, adică limba propriu-zisă, am constatat că era nevoie să facem o distincție între sistemul limbii și normă, *norma limbii*, adică între ceea ce este distincție funcțională și procedeu funcțional în limbă și ceea ce este, tot în limbă, numai *tradiție* și realizare comună, normală, curentă, fără a fi, în mod necesar, ceva funcțional. Deci, am făcut distincția între *sistem* și *normă* în limbă” [12, p. 35].

Probleme majore ale lingvisticii, cum ar fi istoria în raport cu sincronia și diacronia, sistemul și norma, schimbarea lingvistică (ce și-a găsit exprimare în postulatul „Nu există schimbare lingvistică”) și alte raționamente cu adevărat adânci, le găsim în interviul realizat de Nicolae Saramandu, intitulat *Lingvistica integrală* [13]. Această nouă lingvistică se revendică de la ideea de „a spune lucrurile așa cum sunt”, cu o schimbare de optică orientată de cele mai multe ori în sens invers decât celelalte curente lingvistice, de unde și noutatea radicală, iar pentru unii chiar scandaloasă. Dar anume a spune lucrurile așa cum sunt este cel mai dificil exercițiu de interpretare.

Pentru a putea opera cu aceste distincții majore, spre deosebire de înaintașii săi, Coșeriu a situat vorbirea înaintea limbii, demonstrând că mai întâi e *vorbirea*, care e mult mai complexă și care conține mult mai mult decât *limba*, decât *sistemul limbii*.

Lingvistica coșeriană integrală reușește să readucă toate subdomeniile ei disparate la un loc și să unifice disciplina, realizând o sinteză între diversele direcții contemporane. Receptarea favorabilă a conceptului coșerian de lingvistică integrală și al lingvisticii ca știință a culturii în mai multe țări indică forța de conceptualizare teoretică ieșită din comun a lui Coșeriu.

Din 1963 Coșeriu a fost profesor de filologie romanică la Universitatea din Tübingen. În perioada 1966–1983 a activat în calitate de profesor asociat sau invitat la mai multe universități: Strasbourg, Madrid, Salamanca, Barcelona, Bilbao, Rio de Janeiro, Santiago, Valparaiso, Cordoba, Napoli, Padova, Pisa, Bologna, Besançon, Grenoble, Nancy, Moscova, Tokyo ș.a. A fost ales membru de onoare al mai multor societăți: Societatea de Lingvistică din Paris, Cercul Lingvistic din New York, Asociația Internațională de Fonetică, Societatea de Lingvistică Romanică, Societatea de Lingvistică din America, Cercul de Lingvistică de la Praga ș.a., iar peste 30 de academii și foruri științifice din întreaga lume l-au ales membru sau membru de onoare.

În semn de mare respect, la împlinirea vârstei de 60 (în 1981), 65 (în 1986), 70 (în 1991), 75 (în 1996) și 80 (în 2001), Magistrului i-au fost dedicate ediții festive omagiale, cele mai importante dintre acestea ieșind de sub tipar în același

an sau un an-doi mai târziu: *Logos Semantikos. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu. 1921–1981*. Berlin – New York – Madrid, 1981 (5 vol.), lucrare colectivă cu contribuția a 198 de lingviști; *Dacoromania (1979–1980). Hommage au Professeur Eugenio Coseriu*. Freiburg – München, 1982; *Energeia and Ergon. Sprachliche Variation – Sprachgeschichte – Sprachtypologie. Studia in honorem Eugenio Coseriu*, Tübingen, 1988 (3 vol.). Aprecieri valoroase privind opera coșeriană au făcut mulți lingviști importanți: N.C.W. Spence (1960), I. Vintilă-Rădulescu (1969), T. Miyasaka (1972), T. Shimomiya (1980), Flora Șuteu (1981), L. Seppanen (1982), J. Klare (1984), K. Ezawa (1985), C.E. Falcão Uchôa (1991) ș.a. [14, p. 8]. Unul dintre cei mai apreciați exegeți ai teoriei coșeriene este lingvistul clujean Mircea Borcilă, care a creat o adevărată școală la Universitatea clujeană (cca 35 de doctoranzi), deschizând larg ușile pentru receptarea adecvată a învățăturii coșeriene în spațiul românesc.

Revenirea lui Coșeriu

Avea 70 de ani împliniți și era încărcat de glorie și cu o experiență de viață uluitoare. La revenire acasă Coșeriu a fost întâlnit ca cel mai scump oaspete dintr-o istorie recentă care se scria din mers. S-a întors în 1991 (a doua zi de după declararea independenței – 28-31 august), peste o jumătate de secol, recuperându-și lipsa semiseculară prin efortul unui deceniu de efervescentă implicare la propriu în afirmarea și promovarea adevărului științific pentru care luptau băștinașii, *moldovenii lui*. Odată cu obținerea independenței, Coșeriu se implică activ în majoritatea evenimentelor de anvergură produse acasă – întruniri științifice în cadrul cărora se dezbătea aprins problema denumirii limbii populației băștinașe din Republica Moldova, dar și problema identității acesteia. La 27 septembrie i se acordă oficial titlul de *membru de onoare* al Academiei de Științe a Moldovei, devenind primul deținător al unui astfel de titlu academic. Spre sfârșitul aceluiași an, în decembrie 1991, este ales *membru de onoare* și al Academiei Române.

În 13 aprilie 1992, în cadrul Colocviului Omagial Internațional „Eugeniu Coșeriu – un mare lingvist contemporan" de la Iași, i se conferă titlul de *doctor honoris causa* al Universității „Al. I. Cuza". Până în acel moment, Coșeriu se învrednicise de același titlu onorific din partea mai multor instituții academice din întreaga lume, iar ulterior numărul lor a ajuns la cca 50. În luna mai 1992 devine cetățean de onoare al mun. Iași. În octombrie 1992, participă la Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului de la Suceava (ajuns în 2001 la a VI-a, iar în 2021 – la a XVI-a ediție) și devine cetățean de onoare și al mun. Suceava. În iulie 1993 Coșeriu vine pentru a doua oară la Chișinău, ca invitat de onoare, la Congresul al XVIII-lea al Academiei Româno-Americane (ARA), cu genericul „Moldova: deschideri științifice și culturale spre Vest".

Omul Coșeriu a parcurs un traiect de-a dreptul impresionant, dacă nu halucinant: născut la o margine a romanității, cu o cetățenie

Chișinău, 1994 (Institutul de Lingvistică al AȘM): Eugeniu Coșeriu în prezidiul Congresului al V-lea al Filologilor Români.

Coșeriu cetățean de onoare al municipiului Chișinău, 1993.

românească pe care sovieticii ar fi vrut să i-o ia în schimbul unei cetățenii sovietice, dar pe care n-a mai apucat s-o cunoască, abia după ce ajunge cetățean al lumii întregi, al îndepărtatului Uruguay din America Latină, apoi ca cetățean german – avea să revină, tocmai peste o jumătate de veac, acasă – și anume la baștină devine CETĂȚEAN, de onoare de astă dată! al urbelor încărcate de istorie: Iași (1992), Suceava (1992), Chișinău (1993). Gestul de recunoștință al primăriei de la Chișinău, făcut în timpul Congresului ARA (Coșeriu avea mâna în ghips), era unul ieșit din comun, conferind pentru prima dată cetățenie unei persoane din străinătate.

Peste un an, în octombrie 1993, Coșeriu participă la ediția a II-a a Colocviului de Științe ale Limbajului de la Suceava, încheiat cu o memorabilă excursie la mănăstirile din Bucovina. În 4 noiembrie 1993, la invitația Universității de Stat din Moldova, ține un ciclu de lecții de lingvistică teoretică, după care, în semn de mare respect, i se conferă titlul de *doctor honoris causa* al USM.

Eugeniu Coșeriu a participat, în 31 octombrie 1994, cu o conferință magistrală intitulată *Unitatea limbii române – planuri* și *criterii*, la Sesiunea științifică „Limba română și varietățile ei locale", organizată de Secția de Filologie și Literatură a Academiei Române, în care a discutat problematica corelației „român – moldovenesc" [15]. Una dintre concluziile coșeriene era: „limba culturii și limba de stat este **limba română pentru întreg spațiul carpato-danubiano-nistrean**, adevăr care nu poate submina independența Republicii Moldova ca stat, tot așa cum nu subminează independența Australiei, a Canadei sau a Statelor Unite ale Americii recunoașterea limbii engleze ca limbă oficială, de stat, a acestor țări". În semn de omagiu, la Chișinău, la 31 mai 1994, are loc o ședință lărgită a Prezidiului AȘM cu tema: „Eugeniu Coșeriu – un titan al gândirii lingvistice moderne". La 20-21 iulie 1995, în parlament (!) se organizează Conferința științifică „Limba română este numele corect al limbii noastre". Din păcate, ulterior, agrarienii au votat un mare neadevăr prezent până de curând în Constituție. N-a mai fost ascultat nici Coșeriu, n-au mai fost auzite nici Declarațiile Adunării Generale Anuale a Academiei de Științe a Moldovei din 1994 și din 1996. Adevărul intrase pentru 3 decenii în întunericul politicului [a se vedea nota 16].

Coșeriu a participat la toate evenimentele de anvergură din acea perioadă: Congresul al XX-lea ARA (Târgoviște, 1997), Colocviul interdisciplinar „Lingvistici coșeriene" (Constanța, 1997), Colocviul Internațional „Lecturi coșeriene" de la Chișinău (1998). În 1998 revenirea din nou acasă a fost marcată prin recunoașterea la nivel de stat: într-o atmosferă solemnă, președintele de atunci al Republicii Moldova, Petru Lucinschi i-a înmânat „Ordinul Republicii" „Pentru contribuție substanțială la dezvoltarea lingvisticii moderne, în semn de înaltă prețuire a meritelor deosebite în opera de renaștere a culturii naționale".

Întoarcerea de fiecare dată la baștină a distinsului lingvist era o bucurie imensă pentru toată tagma filologică autohtonă, care vedea în persoana lui Coșeriu un salvator de calibru internațional. Coșeriu nu a pregetat nicio clipă a-și exprima public opinia privind moldovenismul (care nu se opune românismului) și privind denumirea corectă a limbii exemplare (literare) pe care o vorbesc basarabenii [17, p. 9-15].

În 2001, la împlinirea vârstei de 80 de ani, Eugeniu Coșeriu a fost sărbătorit atât de Academia Română, la 9 mai, cât și de Academia de Științe a Moldovei, la 22 mai 2001, unde distinsul profesor a rostit un emoționant discurs cu titlul *Credință, sacrificiu* și *destin*, consacrat împlinirii unui deceniu de la fondarea revistei *Limba Română.* Memorabilele întâlniri au fost prilejuri în care Coșeriu a amintit că pentru a ridica prestigiul unei culturi trebuie ca aceasta să fie înțeleasă nu ca o cultură limitată, ci ca o formă a culturii universale, si pentru a face cultura românească bună, e nevoie să faci știință universală.

Tot în 2001, Coșeriu a fost omagiat la Universitatea „Alecu Russo" și la Universitatea „Ion Creangă", la Institutul de Lingvistică al AȘM, la Casa Limbii Române, unde s-au desfășurat simpozioane și colocvii aniversare. La

Doctor honoris causa al Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 1998.

Doctor honoris causa al Universității „Ion Creangă” din Chișinău, 2001.

ședința Academiei de Științe a Moldovei, a fost citit textul decretului Președintelui Ion Iliescu, prin care sărbătoritului i s-a conferit Ordinul „Steaua României” în grad de „Cavaler”, iar AȘM i-a înmânat Medalia „Dimitrie Cantemir”.

Încă un popas la Suceava, din toamna anului 2001, la ediția a VI-a a Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului „Lecturi coșeriene”, avea să fie ultima întâlnire cu *moldovenii lui*, care l-au iubit atât de mult. Peste un an, obosit, intra în nemurire, cu sufletul împăcat, avându-i în preajmă doar pe cei mai devotați continuatori ai doctrinei sale.

Centenarul Coșeriu

La 27 iulie 2021 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea marelui lingvist. O serie întreagă de manifestări desfășurate au dat totuși tonul necesar centenarului, cu ecouri reverberante în întreaga lume. Coșeriu a fost comemorat prin cca 30 de evenimente publice de cel mai înalt nivel, organizate în România, Germania, Spania, Franța, Belgia, Elveția, Brazilia, Uruguay, Chile, Argentina, Italia, unde au fost lansate mai multe volume dedicate lingvistului Coșeriu. Numai în Germania, unde a profesat Coșeriu în ultimele decenii, în câteva orașe (Tübingen, Frankfurt, Berlin, Münster), au fost organizate festivități de omagiere a distinsului om de cultură de origine basarabeană.

Primul pe listă este, desigur, Colocviul internațional *Coseriu's Linguistics. Origin and Actuality / Lingvistica coșeriană – origine și actualitate*, cu cca 300 de participanți, găzduit de Universitatea din Zürich în perioada 16-18 iunie. Organizatorii – prof. dr. Johannes Kabatek, șeful Catedrei de lingvistică romanică de la Universitatea din Zürich, împreună cu echipa sa de asistenți și colaboratori (Cristina Bleorțu, Yoselin Pestana, Manuela Crivelli, Dominik Martinez) au asigurat o bună comunicare atât de la fața locului – în Aula Magna a Universității din Zürich, cât și prin intermediul aplicației Zoom, cu renumiți specialiști, cum ar fi: Jürgen Trabant (Universitatea Humboldt din Berlin), Klaas Willems (Universitatea din Gent), Araceli López Serena (Universitatea din Sevilla) ș.a.

În cadrul mesei rotunde cu genericul *Semantics, pragmatics, text linguistics*, au participat: Miguel Casas Gómez de la Universitatea din Cádiz, Óscar Loureda Lamas de la Universitatea din Heidelberg și Emma Tămâianu-Morita de la Universitatea din Osaka, Japonia. La lucrările pe secțiuni au prezentat comunicări universitari și cercetători, doctoranzi și masteranzi din Germania, SUA, Mexic, Japonia, Slovenia, Croația, Brazilia, Franța, Uruguay, Chile, Spania, Italia, România și Elveția [18]. În cadrul congresului au fost lansate volumele: Eugenio Coseriu, Wolf Dietrich, *Geschichte der romanischen Sprachwissenschaft, Band 2: Von Nebrija (1492) bis Celso Cittadini (1601): Die Epoche des Humanismus*. Tübingen: Narr, 2020; *Eugeniu Coșeriu: vocația universalității* (editor: Gheorghe Popa), Chișinău: Știința, 2021; *Eugenio Coseriu. Past, Present and Future* (editori: Klaas Willems, Cristinel Munteanu), Berlin: De Gruyter, 2021; *Dincolo de structuralism. Scrisori către Eugeniu*

Coșeriu și istoria lingvisticii în secolul al XX-lea. Corespondența Marius Sala – Eugeniu Coșeriu, ediție îngrijită de Johannes Kabatek și Cristina Bleorțu, București: Editura Academiei Române, 2021; Johannes Kabatek, *Eugenio Coseriu – Beyond Structuralism*, Berlin: De Gruyter, 2021 ș.a.

O inițiativă de toată lauda – de a intervieva lingviști din mai multe țări și de a pune la dispoziția tuturor, pe pagina web peste 100 de interviuri video despre și cu Coșeriu, în mai multe limbi – a fost realizată de dr. Cristina Bleorțu, pe SWITCHtube channel „Coseriu100") [19, p. 127-129].

La scurt timp, continuă seria de omagii, pe 25 iunie 2021, nepoata distinsului lingvist, Eugenia Bojoga, președinta Asociației cultural-științifice „Eugeniu Coșeriu", profesoară la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, cu o conferință susținută online în cadrul proiectului „Diaspora filologică" (IFLR „B.P. Hasdeu"), cu titlul *Eugeniu Coșeriu, (re)citit astăzi*.

Chiar de Ziua Centenarului, pe 27 iulie 2021, s-au produs simultan mai multe evenimente. Academia Română, Filiala Iași, prin Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iași, a organizat o frumoasă sesiune comemorativă online „Eugeniu Coșeriu – 100 de ani de la naștere", la care au prezentat ample comunicări distinși profesori precum Viorel Barbu, Stelian Dumistrăcel, Mircea Borcilă, Nicolae Saramandu, Eugen Munteanu, Lucia Cifor, Cristinel Munteanu ș.a.

În aceeași zi toridă de vară, Editura „Știința" și „Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu" au lansat volumul *Eugeniu Coșeriu: vocația universalității*, Editura „Știința", 2021, 448 p. (vol. 12 în colecția de carte *Personalități notorii*) (lansat inițial la USB), în Sala cu coloane a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" din Chișinău. Protagoniști ai evenimentului au fost: Gheorghe Popa, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți, alcătuitorul ediției; acad. Mihai Cimpoi; Maria Șleahtițchi, director MNLR, Chișinău; Galaction Verebceanu, Institutul de Filologie Română „B.P. Hasdeu"; eveniment moderat de Mircea V. Ciobanu, redactor-șef al Editurii „Știința". Volumul constituie o selecție de materiale semnate de mai mult de 50 de autori din România, RepublicaMoldova, Germania, Italia, Spania etc. Prof. Gheorghe Popa semnează selecția, studiul introductiv și tabelul cronologic.

Comemorarea a 100 de ani de la nașterea lui E. Coșeriu a fost organizată printr-o reuniune online și la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj. Împreună cu Asociația Cultural-Științifică „Eugeniu Coșeriu", reuniunea i-a avut ca invitați pe unii dintre cei mai importanți discipoli ai lui Coșeriu care i-au audiat cursurile și au făcut doctoratul sub îndrumarea sa: Johannes Kabatek (Elveția), Manuel Casado Velarde (Spania), Ana Agud (Spania), Vincenzo Orioles (Italia), Oscar Loureda Lamas (Germania), Magdalena Viramonte (Argentina), Adolfo Elizaincín (Uruguay), Alfredo Matus (Chile), Clemilton Pinheiro (Brazilia), Floarea Verban (Italia), Ileana Oancea (Universitatea de Vest din Timișoara), Ludmila Zbanț (USM), Maria Șleahtițchi (Universitatea din Bălți), Sanda-Maria Ardeleanu (Universitatea din Suceava) etc.

Un eveniment cu prezența unor reprezentanți de onoare ai Institutului Cervantes și ai Ambasadei din Uruguay s-a desfășurat și la București, în grădina Muzeului Național al Literaturii Române – cu genericul „Omul și limbajul. Centenar Eugen Coșeriu". În aceeași zi, mai multe biblioteci din țară au organizat expoziții de carte (Biblioteca Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj, Biblioteca Universității „Alecu Russo" din Bălți, expoziția *Centenar Coșeriu: Citate fără ramă* la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu" etc.).

La Chișinău, în data de 24-25 septembrie 2021, la Universitatea de Stat din Moldova, a avut loc un eveniment științific de amploare: *Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu"* (CISL), ediția a XVI-a. Pe lista organizatorilor au figurat Universitatea Națională „Yurii Fedkovici", Cernăuți, Ucraina; Universitatea „Ștefan cel Mare", Suceava, România; Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu", Chișinău, Republica Moldova. Colocviul s-a încheiat cu o masă rotundă la muzeu, cu titlul *Eugeniu Coșeriu și*

Basarabia. Cu acest prilej, MNLMK a organizat și expoziția *Eugeniu Coșeriu în arta plastică.*

Școala de vară, ediția a V-a, „Actualitatea concepției lui Eugeniu Coșeriu", și-a ținut ședințele online în perioada 30 august – 4 septembrie 2021. O lună mai târziu (în 7-8 octombrie 2021) Institutul de Filologie Română „B.P. Hasdeu" a organizat Conferința științifică internațională *Filologia modernă: Realizări și perspective în context european*, Ediția a XV-a: „Eugeniu Coșeriu: 100 de ani de la naștere: Limbajul ca sumă de valori". Între alte materiale publicate ale conferinței se distinge articolul semnat de Eugenia Bojoga, dedicat lui Johannes Kabatek, unul dintre cei mai dotați discipoli coșerieni, autor a câtorva volume de referință [20, p. 16-28].

Testamentul lui Coșeriu

Johannes Kabatek consideră că volumul de conversații cu Eugeniu Coșeriu *A spune lucrurile așa cum sunt* este „și un fel de testament științific și personal, o carte în care Coșeriu ne explică care a fost, după propria-i părere, misiunea sa în această lume" [21, p. IX]. Acest volum de referință cuprinde cea mai completă bibliografie coșeriană în limba română: *Catalogul scrierilor lui Eugeniu Coșeriu*, p. 225-259. Ca o continuare, volumul lui J. Kabatek *Eugeniu Coșeriu. Pagini de exegeză și reconstrucție biografică* (2020) [22] evocă „O memorie de invidiat, o gândire logică exemplară și o putere (de muncă) care ne servește ca model și, deși suntem departe de a o putea atinge, ne stimulează și ne învață ceea ce poate mintea umană să realizeze" (p. XIII).

Marele om de știință cu care azi ne mândrim a fost nu numai al nostru, la fel ca și întreaga-i operă. Conștient de misiunea sa – *de a duce știința cât mai departe și cât mai coerent*, zicea: „E foarte important tot ce e al nostru, însă ceea ce este și al altora este încă mai important, pentru că este încă mai al nostru" [23, p. 3]. Încă mai al nostru, Coșeriu a construit o operă copleșitoare. „Putem fi mulțumiți de marele edificiu teoretic, de viziunea clară asupra lucrurilor pe care ne-a oferit-o Eugeniu Coșeriu. Noi, discipolii săi, avem obligația morală de a-i continua opera, conservând memoria sa și aplicând puterea sa de muncă, așa cum el ne-a învățat" [24].

Anul centenar s-a încheiat, dar omagierea lui Coșeriu continuă. Întruniri festive, offline și online, mai mult în sfera academică, nu și la nivel de stat, nici la Chișinău, nici la București. De parcă E. Coșeriu ar fi în continuare al tuturor și al nimănui. Deși rămâne, „în exclusivitate, eroul filologilor și scriitorilor din RM", „statul nu a făcut nimic ca să exploreze brandul Coșeriu nici atunci când acesta era în viață, nici după" [25, p. 3]. O stradă în Chișinău din sectorul Râșcani îi poartă numele, de câțiva ani un bust la Mihăileni, o bibliotecă bălțeană, un muzeu în satul de baștină, o monedă din argint în memoria distinsului savant. Problema problemelor însă, cea mai arzătoare, care rămâne un vis – e traducerea și editarea integralei Coșeriu [26], o datorie de onoare nu doar a basarabenilor, dar și a tuturor românilor. Criticul literar Eugen Lungu a și elaborat câteva sugestii concrete pentru un viitor plan al acestei integrale, demn de luat în calcul [27, p. 7].

La 7 septembrie 2022 s-au împlinit 20 de ani de la trecerea magistrului în nemurire.

Note și referințe bibliografice:

1. Fînaru, Dorel. Argument. În: Coșeriu, Eugeniu. *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii* și *lingvistică generală.* Antologie, argument și note de Dorel Fînaru. Iași: Ed. Universității A.I. Cuza, 2009, p. 8.

2. Popa, Gheorghe. *Eugeniu Coșeriu: Drumurile vieții și ale afirmării.* În: „Un lingvist pentru secolul XXI", Materiale ale Colocviului Internațional „Filologia sec. XXI" organizat cu prilejul a 80 de ani din ziua nașterii Prof. Eugeniu Coșeriu (Bălți, 18-19 mai 2001). Chișinău: Știința, 2002, p. 9-16.

3. Nica, Iulia. *Eugenio Coseriu și lingvistica latino-americană*. În: „Anuar de lingvistică și istorie literară", t. LI, 2011, București, p. 307.

4. Eugenia Bojoga – Benjamin García Hernández (Interviu). *„Eugeniu Coșeriu este un om universal, a cărui știință o împărtășim multe popoare și, prin urmare, fiecare îl consideră ca fiind «al său»".* În: **„**Limba Română", 2002, nr. 10, p. 81.

5. Coșeriu, Eugeniu. *Omul și limbajul său* (trad. Lucian Lazăr). În: „Revistă de filosofie", XLIV, 1997, nr. 1-2, p. 133.

6. *„Trebuie să cunoaștem toată tradiția și să mergem mai departe de tradiția limitată pe care o poate avea cultura unei țări"* (Dialog: Angela Furtună – Eugeniu Coșeriu). În: „Limba Română", 2006, nr. 10, p. 18.

7. *„O lectură atentă, «cu creionul în mână», a scrierilor lui Coșeriu este calea cea mai directă și mai sigură către profesionalizare*": Interviu cu Eugen Munteanu realizat de Cristinel Munteanu. În: „Munteanu, Cristinel. Lingvistică integrală coșeriană. Teorie, aplicații și interviuri". Iași: Editura UAIC, 2012, p. 298.

8. Polo, José. Notă introductivă. În: Eugen Coșeriu. *Introducere în lingvistică* (1951). Trad. de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, cuvânt-înainte de Mircea Borcilă. Cluj: Echinox, 1995, p. 10.

9. Lope Blanch, Juan M. Notă introductivă. În: Eugen Coșeriu. *Introducere în lingvistică* (1951). Trad. de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, cuvânt-înainte de Mircea Borcilă. Cluj: Echinox, 1995, p. 9.

10. Bantoș, Alexandru. *Un lingvist care vine din viitor (I). Eugeniu Coșeriu* și *realitățile lingvistice din Republica Moldova*. În: „Limba Română", 2007, nr. 4-6, p. 10.

11. Kabatek, Johannes, Murguía, Adolfo. *«A spune lucrurile așa cum sunt...». Conversații cu Eugeniu Coșeriu.* În: „Eugeniu Coșeriu: vocația universalității" / Ediție de Gheorghe Popa. Chișinău: Știința, 2021, p. 242-243.

12. Coșeriu, Eugeniu. *Am făcut distincția între sistem și normă în limbă* (Interviu realizat de George Bogdan Țâra). În: „Limba Română", 2008, nr. 5-6, p. 35.

13. *Lingvistică integrală*. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996.

14. O listă cu sursele bibliografice detaliate a se vedea în: Berejan, Silviu. *Un rege al lingvisticii pornit de pe plaiuri moldovene*. În: Eugen Coșeriu. *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii.* Cu o prefață de Silviu Berejan și un punct de vedere editorial de Stelian Dumistrăcel, Chișinău: Știința, 1994, p. 8.

15. A se vedea vol. *Limba română* și *varietățile ei locale*. București, 1995.

16. Abia în 2023, la 16 martie, Parlamentul a votat o lege organică care restituie limbi vorbite în RM denumirea adecvată: română (a se vedea *Limba Română*, 2023. nr. 3-4, p. 14-15).

17. Coșeriu, Eugeniu. *„...Moldovenismul... nu se opune românismului, ci este o formă a lui..."* (Discurs rostit pe 22 mai 2001 cu ocazia conferirii titlului de doctor honoris causa al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă" din Chișinău. În: „Limba Română", 2013, nr. 5-6, p. 9-15.

18. Bojoga, Eugenia. *Eugeniu Coșeriu, omagiat la Universitatea din Zürich*. În: „Contrafort", 2021, nr. 2, p. 10.

19. Bleorțu, Cristina. *Proiectul CoșeriuTube de la Universitatea din Zürrich. Interviuri despre Eugeniu Coșeriu cu ocazia centenarului*. În: „Limba Română" (Ediție specială Eugeniu Coșeriu – 100), 2021, nr. 4, p. 127-129.

20. Bojoga, Eugenia. *Învățătura lui E. Coșeriu ca profesiune de credință*. În: „Filologia modernă: realizări și perspective în context european. Eugeniu Coșeriu: 100 de ani de la naștere. Limbajul ca sumă de valori". Chișinău, Moldova, 7-8 octombrie 2021. Chișinău: Pro Libra, 2021, p. 16-28.

21. Johannes Kabatek, Adolfo Murguía. *A spune lucrurile așa cum sunt.* Op, cit., p. IX.

22. Kabatek, Johannes. *Eugeniu Coșeriu. Pagini de exegeză și de reconstrucție biografică*. Trad. Alina-Viorela Prelipcean, Dorel Fînaru, Cristinel Munteanu. Iași: Institutul European, 2020.

23. *Ființă* și *limbaj*. Interviu cu Eugenio Coseriu. În: Echinox, 1996, nr. 10-11-12, p. 3.

24. Eugenia Bojoga în dialog cu Johannes Kabatek. *Moștenirea lui Eugeniu Coșeriu*. În: „Contrafort", 2005, nr. 11-12.

25. Ciubotaru, Adrian. *Coșeriu și Beșleagă: un zbor de neînfrânt*. În: Revista Literară, 2021, nr. 7, p. 3.

26. Ciobanu, Mircea. *Eugeniu Coșeriu sau despre vocația universalității*. În: „Viața Românească", 27 septembrie 2021.

27. Lungu, Eugen. *Eugeniu Coșeriu, colegcu Buzzati, în dialog cu Borges, citat de Umberto Eco*. În: „Revista Literară", 2021, nr. 8, p. 7.